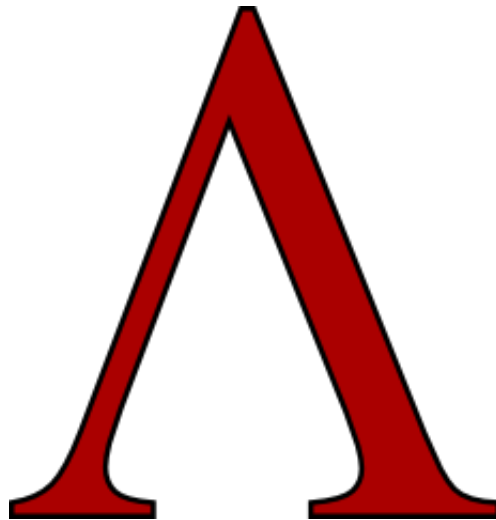

Zdraví a životní styl ve starověku

Pohled na zdraví a životní styl ve Spartě

- Dórové
- mytologie – **místopis**
 - Lakedaimon, Sparta, Taygétos, Eurotás
- **organizace**
 - gerúsia
 - apella
 - králové (diarchie), prodikové, polemarchové
 - eforové (po 500 letech Agis – posílení aristokracie)
- Lakedaimoňané – partheniové – perioikové – heilóti
- národ hudebníků a bojovníků
- síla x počet obyvatel
- náboženství

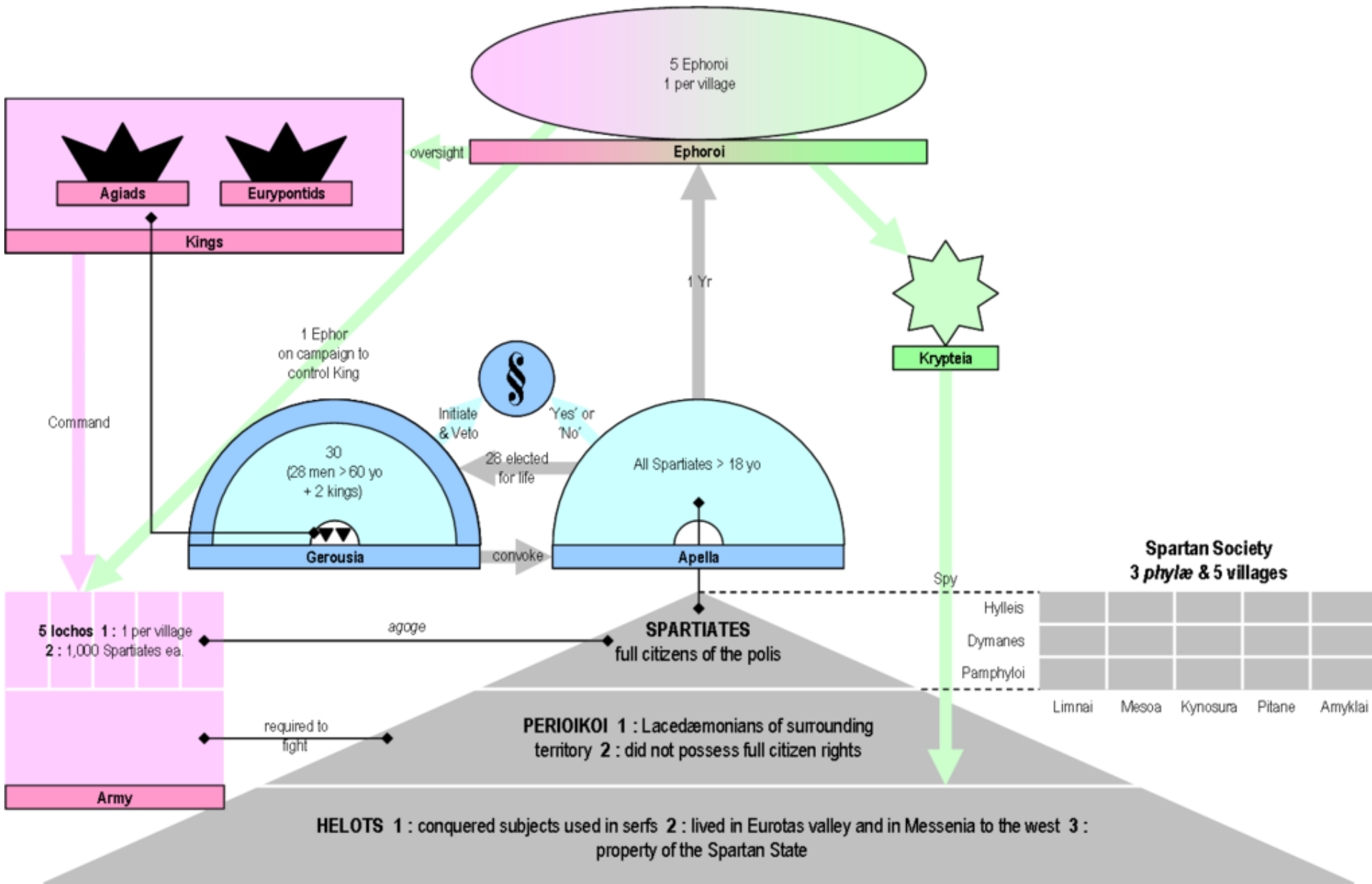

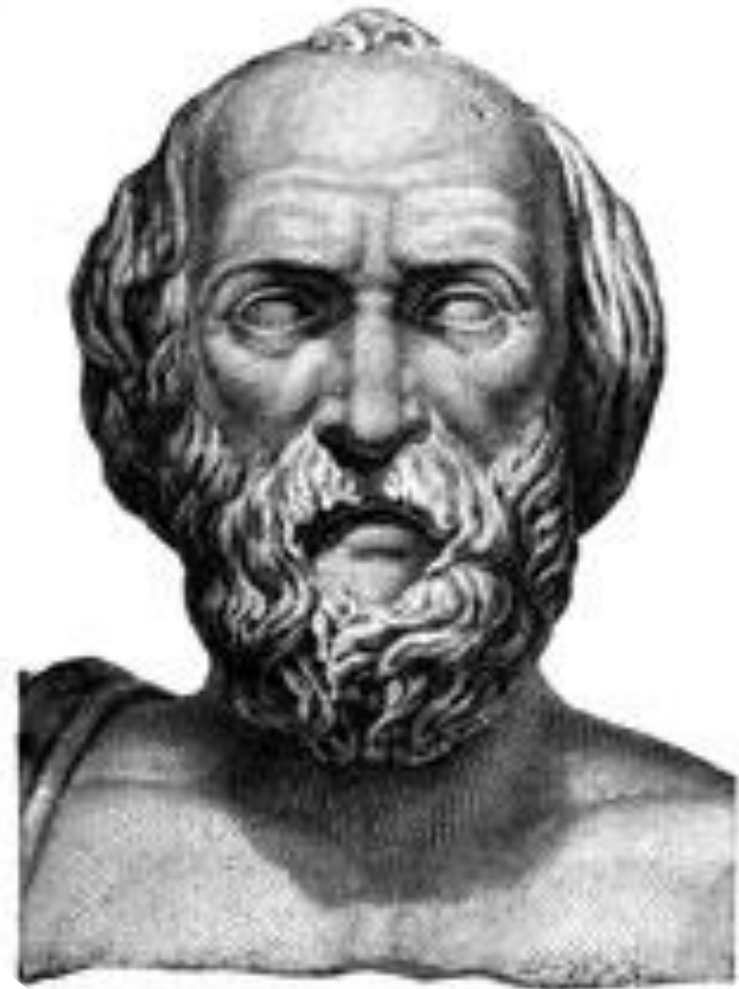
- Kerameikos (180 x 163 cm)
- **demografie**
 - nejstarší údaje (10 000)
 - 480 př. Kr. (8000)
 - konec 5. století př. Kr. (dvě třetiny)
 - 4. století př. Kr. (jen 800 rodin – roku 371 asi pouze 1500 – 2000 *hoplítů*)
 - spartský průměr 1-2 děti/ rodina
 - zákony zvýhodňující otce více synů
 - otec tří synů zproštěn válečné služby
 - otec čtyř a více synů všech občanských povinností
 - co do počtu obyvatel Sparta jeden z nejmenších městským státům v Řecku

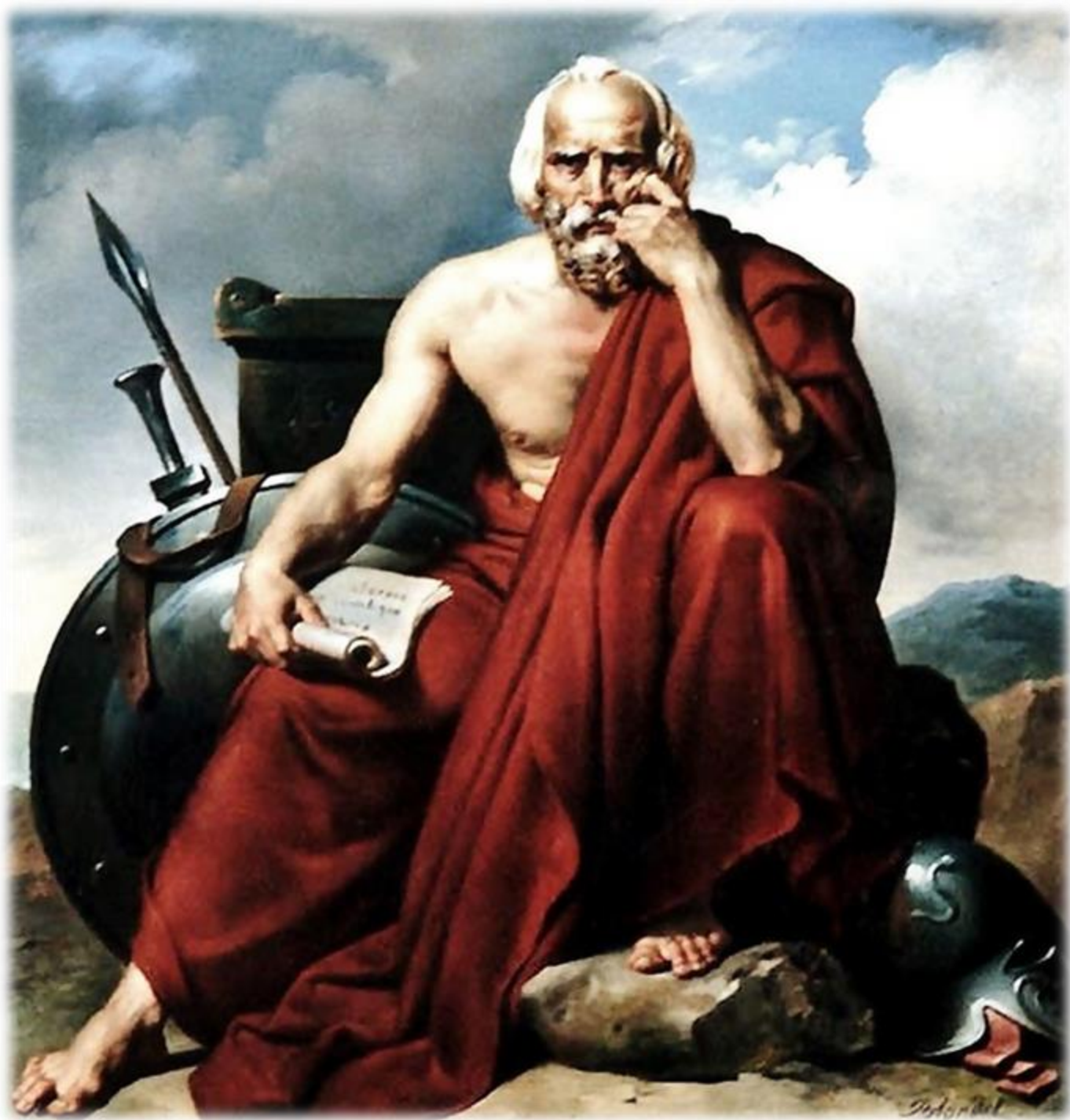

Lykúrgos

- vlk
- kněz/ 12 generací ???
- Thalés
- pobyt v cizině
 - Kréta (velký vliv)
 - Malá Asie (homérské básně)
 - Egypt (oddělení vojenského stavu)
 - Libye
 - Ibérie
 - Indie
 - snad vliv gymnosofistů
- porovnání životních stylů, politických uspořádání, ...

• Delfy

– miláček boha a spíše bůh sám

– nejlepší ústava

– **rhétry** – věštby přinesené L. z D. do S.

- zřídil fýly a óby

- rozdělení pozemků a majetků

- feiditie

- zákaz táhnout opakovaně proti týmž nepřátelům

 - Agésiláos II.

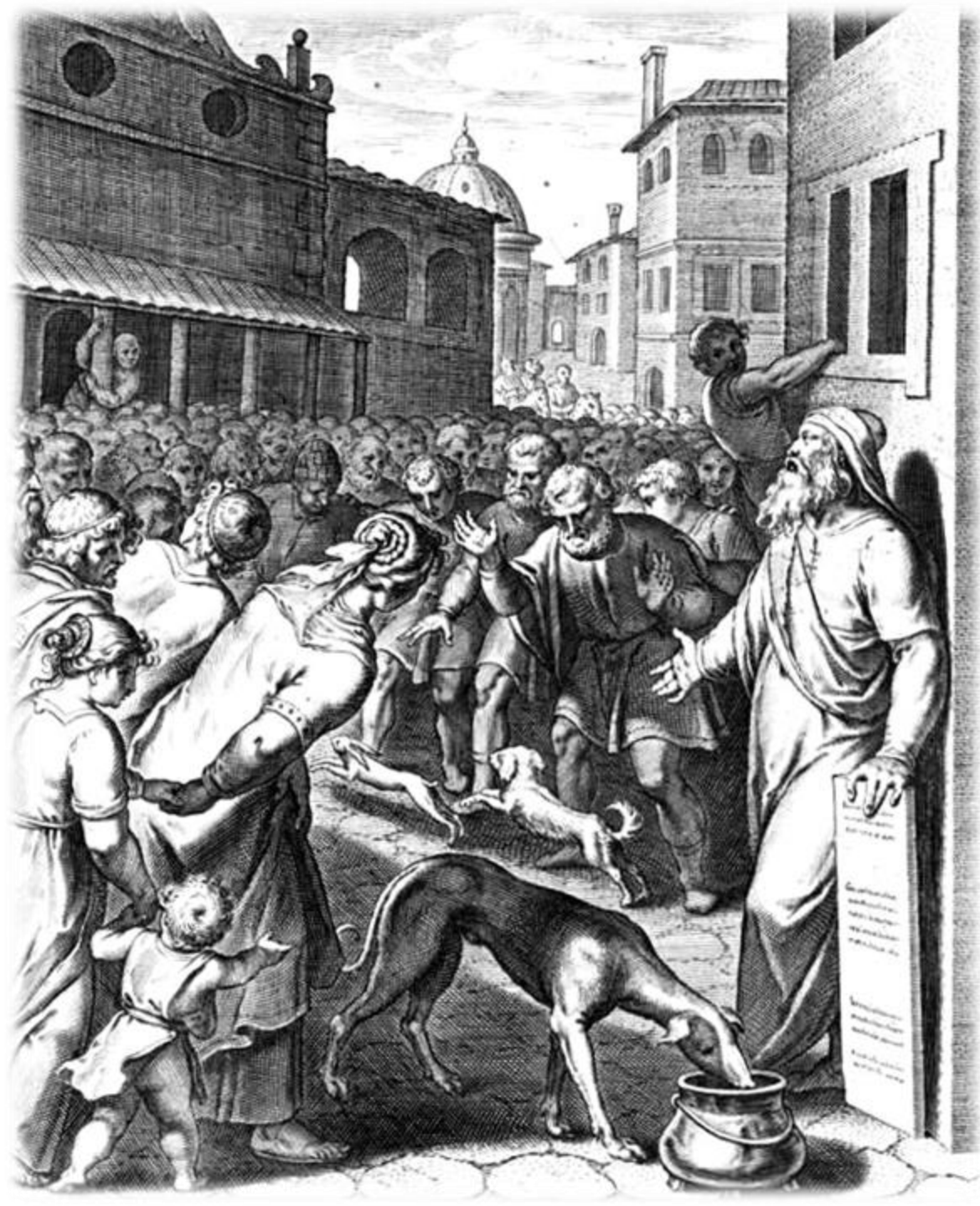
- **ne psané zákony** – vše mělo být zakořeněno v povaze a ve výchově občanů

 - vše zde bylo závislé na výchově

 - brána jako nejdůležitější a nejkrásnější úkol

- **sebevražda hladovkou? x odcestování**

 - ohled na stát a utvrzení zákonů

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

„revoluce“

- 28/ 30 přátel z nejpřednějších lidí
- rada gerontů (král – lid) (po smrti jednoho nahrazen nejlepším)
- apella
 - přednes návrhů jen gerusie + králové
 - ale lid mohl potvrdit/ odmítnout
 - opětovné omezení moci lidu – Polydóros a Theopompos
 - X eforát za Theopompa (150 let po L.; Elatés)
- rozdělení pozemku
 - --- vše spojeno v jeden a spravedlivě rozděleno mezi občany (30 000 + 9 000, Polydóros?)
 - nebyla nerovnost majetku – jen nerovnost fyzická a v ušlechtilosti
 - výtěžek 70 medimnů ječmene muži, 12 MJ ženě + poměr tekutin = asi 45q/ rok
 - Rousseau, Babeuf, Marx ...
- rozdělení majetků
 - zrušení Au a Ag mincí x Fe --- redukce zločinnosti (x utopický idealismus)
- vyhoštění nepotřebných a zbytečných umění (i vliv Fe měny)
- kritika bohatých skupin – vyražené(?) oko

Fe mince

„Kdo by byl chtěl buď krást nebo přijímat úplatky nebo podvodně vylákat anebo loupeží získat to, co uschovat nebylo možné, co mít v majetku nebylo žádoucí a co nebylo užitečné ani roztlouci? Vždyť, jak se vypráví, dával tvrdost žhoucího železa ničit ponořením do octa a tím mu odňal upotřebitelnost a způsobnost k jiným věcem, neboť se takto stalo lehkým křehkým a nedalo se zpracovávat.“

Tyrtaios o vládě

*„Vyslechli Foiba a z Pýthóny si přinesli potom
výroky dokonalé s věštbami, jež jim dal bůh:
králové, ctění jako bozi, nechť vliv mají největší v radě,
kteří za úkol mají o Spartu nádhernou dbát,
po nich rádcové staří a po nich mužové z lidu,
z nich pak ať upřímnou řečí promlouvá za druhem druh.“*

Η ΤΗΝ ΕΠΙΘΗΚΗ
ΕΤΑΝ ΠΡΟΤΟ ΑΝ ΟΣΤΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑ
ΤΥΡΡΑΙΩΝ

Pohled na zdraví u Spartánů

- odmítáno vyhánění plodu léky
 - ničí tělo
 - Lykurgos
- během těhotenství užívány pročišťovací prostředky
 - rození štíhlých, ale dobře rostlých a půvabných dětí

Životní styl ve Spartě

- jen potřebný nábytek – lehátka, stoličky, stoly
- *kóthón*
- odmítán
 - přepych,
 - chtivost po bohatství,
 - přejídání a pochoutky (Agésiláos)
 - změkčilost v odpočinku, koupání (horké x studené koupele), životě ...

- sexuální zdrženlivost
- kritizována a nepřípustná sexuální promiskuita
 - přesycenost a malátnost mnohým nevázaným stykem
- ZŽ velmi náročný tvořen neustálým a náročným vojenským cvičením – v době války jen snadnějším cvičením
 - válka tak pro ně byla jakýmsi odpočinkem
 - v době míru cvičili 2x denně – před snídaní a před večeří X
 - v době války zpravidla jednou denně X výpravy
 - důležitost hudby a zpěvu dodávající odvahu
 - celý ZŽ byl vymezený ke službě obci
 - každý patřil obci
- zákaz zabývat se řemeslem a vydělávat peníze
 - konec soudů ... s penězi přestaly i soudní spory
 - hrdelní spory – geronti

- tělesná cvičení, lov, činnosti v leschách (žerty), tance, radovánky, hostiny
- město plné různých vzorů --- permanentní výchova
- úcta k olympijským vítězům – boj po boku krále
- **NUTNÉ**: více námahy než potrav
- posilování celého těla (ruce, nohy, záda, břicho)
- nejzdravější a tělesně nejzdatnější lidé (Xen.)
- *atimé*
 - za zbabělost
 - nečestná místa ve sborech
 - poslední pro míčové hry
 - uvolnění místa i mladší
 - všem musí uhnout z cesty
 - manželka, dcery ...
 - špatný oděv
 - nápodoba čestných – zbit
 - raději volena smrt

Podněcováním soupeření o dokonalost

- jediná S. veřejně pěstovala dokonalost... všechny druhy zdatností
- Xenofón, 1982, 294:
- *„Efoři vyberou tři muže na vrcholu sil, kteří se nazývají hippagretové. Každý z nich sestaví seznam sta mužů (elitní sbor, koroi), přičemž jasně uváží, kvůli čemu tuto poctu někomu prokazuje a jiné z ní vylučuje. Ti, kterým se nedostalo té pocty, soupeří jak s hippagrety, kteří je odmítli, tak i s těmi muži, kteří byli vybráni místo nich, a hlídají se navzájem, zda někdo nezlehčuje, co je uznáváno za správné. Tak vzniká nejvyšší bohulibé a zároveň pro občany vrcholně vhodné soupeření, na kterém se jasně ukazuje, jak má jednat řádný muž: jedni i druzí se cvičí zvlášť, aby byli stále co nejsilnější, a kdyby bylo třeba, aby jeden vedle druhého pomohli všemi silami státu. Musí také pečovat o dobrý tělesný stav, protože se bijí ze soupeřivosti, kdekoliv na sebe narazí. Každý, kdo se k tomu natrefí, má ovšem právo odtrhnout je od sebe, a kdo by neuposlechl, toho odvede paidonomos k eforům, kteří ho tvrdě potrestají, protože chtějí docílit, aby nikdy nezvítězil hněv nad poslušností vůči zákonům.“*

cizinci a cizina

- nedovoleno moc pobývat v cizině
 - přinášení cizích mravů a zvyků
 - x **Agis** (lakota)
 - **Lýsandros** - příliv peněz (Au, Ag) ---
lačnost po bohatství a přepychu =
podkopání L. zákonů a zvyků
- cizincům bez jasného cíle
nedovolováno přijít do města
 - aby se nestali učiteli něčeho zlého

dívky a ženy

- snaha o výchovu a vzdělání žen
- velký **podíl na vládě**
 - výpravy vojsk
 - **Gorgó**
- možnost vlastnit **majetek**, dědit, ...
- **sport**
 - běh, zápas, hod diskem a oštěpem
 - tanec a zpěv
 - hlavní důvod – síla dítěte a lepší snášení bolesti
- odstranění choulostivosti a veškerou zženštilost – spíše měli být jako muži
- dívky kráčely nahé (jako chlapci) mnoha průvody

- **zdravější způsob života** než v ostatním Ř
 - sport a pohyb x sedavý způsob života
 - předení oděvu – S. otrokyně x Řekyně (sezení a předení)
 - málo výživné stravy x moučná strava, ale málo zeleniny a masa
 - hanba pro muže být spatřen jak jde k ženě či od ní odchází x sexuální styk bez jakékoliv míry
 - větší touha měla vést k silnějším dětem x často mohlo dojít v „přesycení“
 - sňatky v období tělesné dospělosti x téměř kdykoliv
 - polyandrie x cizoložství

nahota

- **nahota dívek/ žen** nebylo nic hanebného – převládala přitom cudnost a tak to vštěpovalo prosté mravy a slušnost
- i oblečení bylo odvážnější – sukně měly dole hluboký rozparek a při chůzi odhalovaly celý kyčel

*„A mladou Hermionu, jíž otevřený šat
kol nahého kyčle
se dosud vine...“ (Sofokles)*

dívky x chlapci

- zápas
- slovní kritika chyb mužů
- X
- písně a pochvaly na ty nejlepší a jejich vlastnosti ---
podpora žádoucího chování, horlivosti a ctižádosti

„Jinoch velebený za skvělé mužné vlastnosti a mezi dívkami proslulý nabyt touto pochvalou zvučného jména a s pýchou odcházel domů.“

svatba

- žádoucí ženění mužů
 - veřejné sportování i průvody nahých dívek jako pobídka k milostným nutkáním
- neženatí – obdoba bezectí
 - nesměli pozorovat hry nahých dívek
 - v zimě museli chodit nazí kolem náměstí a zpívat píseň o spravedlivém trestu za neposlušnost zákonů
 - Derkylidés: ... „*Vždyť tys nezplodil toho, kdo by i mně jednou postoupil sedadlo.*“
- ženy dospělé x ostatní Řecko, Řím
- svatba – únos
 - družička – ostříhání - mužský plášť a obuv - stelivo - muž - lůžko - návrat do kasáren
 - u ženy jen noc, udržování v tajnosti
 - cvičení zdrženlivosti a umírněnosti

- starší muž a mladá žena
- možné požádat muže o jeho ženu
- děti, muži, ženy – společný majetek státu (otroci, koně, psi, vozy...)
- vymizení cizoložství

Když se nějaký cizinec otázel Spartána Gerada, „jak jsou u nich trestáni cizoložníci, odpověděl: Příteli, u nás se nikdo nemůže stát cizoložníkem. Když pak cizinec namítl: Ale což kdyby se přece vyskytl? Geradas na to řekl: Pak dá jako pokutu býka, který bude hlavou sahat přes Taygetos a pít bude z Eurótu. Když se onen cizinec nad tím podivil a pronesl: Jakpak by se mohl vyskytnout tak veliký býk? Geradas se tomu zasmál a pravil: A jakpak by se mohl vyskytnout ve Spartě cizoložník?“

matka x syn

- zákaz truchlení nad smrtí synů
- bojoval a zemřel čestně, hodný Sparty?
- př. Argileónis (matka Brasida) po Amfipoli

Dioskoridův epigram *Matka osmi padlých synů*:

„Do boje s nepřáteli kdys vyslala osmero synů

Demainete a všechny v jediný ukryla hrob.

Nepropukla však v slzy, když truchlila; pravila pouze:

„Žel, ach, Sparto, ty děti pro tebe zrodila jsem““

(Řecký lyrika, 1954, 311).

dům

- **strop** zhotovený jen sekyrou
- **dveře** zhotovené jen pilou
- ne přepych a nádhera
 - velmi prostý dům
- nutné mít v podobném stylu i lehátko, s tím pak i ostatní nábytek a oděv
- **Leótychides st.** – čtverhranné dřevo

fiditia

- přátelství L-D, jíst *editia*,
- společné stravování
 - lov/ obětiny
- dodávky potravin
 - 1 medimnos ječné mouky + 8 choů vína + 5 min sýra + 2,5 min fíků + trochu peněz na vařivo / měsíc
- zákaz obědvání doma (král Agis)
 - i najedení se doma a poté účast na F.
 - všímání si a kritika toho, kdo s ostatními nejí a nepije

- prostá strava
 - černá polévka, někdy maso (staršími odmítáno), voda, trochu vína
- asi 15 u jednoho stolu (různý věk, výpravy, stan)
- *„Těmito dveřmi žádná řeč nevychází ven.“*
- **chlapci** – škola moudrosti a naslouchání
 - heilóti – mnoho vína, zpěv sprostých písní, tanec

kaddování a volby

- nový člen mezi spolustolovníky
- kaddování chlebem hozeným do nádoby (*kaddichos*)
 - **přijetí** – kousek chleba jak byl
 - **nepřijetí** – sežmolený chléb
 - 1 sežmolený kousek = nepřijetí
- volba:
 - dle pokřiku mužů na sněmu

Melas Zomos (μέλας ζωμός)

černá polévka

složení:

- vepřová krev
- vepřové nohy
 - ocet
 - voda
- kroupy
 - sůl

reference:

- **hlavní jídlo** spartského vojska
- ne dobré, ale **výživné**
- **pontský král** si koupil spartského kuchaře a chtěl, aby mu tento udělal ono slavné spartské jídlo. Poté ji král ochutnal, s odporem sousto vyplivnul a rozlít se na kuchaře. Ten odpověděl: *„Králi, kdo chce požívat tuto polévku, musí se napřed vykoupat v Eurótu“* (Plut., Lyc. 12).
- další cizinec po jejím ochutnání pronesl: *„nyní vím, proč se Spartané nebojí zemřít.“*

Zakázáno obědvat doma „ležíce přitom u stolu na nádherných přehozech a jsouce krmeni potmě rukama posluhovačů a kuchařů jako žravá zvířata, přičemž by si kazili mravy i těla, nakloněná všelikému druhu prostopášnosti a obžerství, jež si vyžaduje dlouhého spánku, teplých koupelí, mnoha pokojů a téměř každodenního ošetřování nemocného.“

- ne opíjení
- odchod za tmy bez pochodní / nedovoleno jít za světla

narození dítěte

- novorozeně otec odnesl na místo *lesché*
 - prohlídnuo stařešinami
 - síla a dobrá urostlost
 - slabost a nevhlednost – Apothet – propast v blízkosti Taygétu
- koupání ve víně
- nepoužívání plen
- výchova ke:
 - spokojenosti s málem potravin
 - nevybíravosti v jídle
 - nebojácnosti ve tmě a samotě
 - neznalosti mrzoutství a plačtivosti x Aristotelés

výchova dětí

- = cvičení poslušnosti
- nepatřily rodičům
- nemohly být vychovávány podle rodičů
- muži vychovávali všechny syny S., kteří dosáhli 7. roku (zákaz žalování)
- společná výchova, výcvik, hry, učení
 - velitelem nejsrdnatější a nejmodřejší z každé skupiny
- umělá tvorba svárů od starších – snaha poznat povahy a chování v nebezpečí
- vědy jen okrajově, hlavně poslušnost, disciplína, vytrvání ve strádání a výchova k vítězstvím
- náročnost cvičení, stříhání dohola, chůze bez bot a hry v nahotě – nutnost ztvrdlých chodidel (praktičnost)
- výchova k lakonickému vyjadřování
 - stručné, ale duchaplné a důvtipné
 - prostopášnost v řeči chápali jako prostopášnost v pohlavním styku

- *Molon labe, boj ve stínu, Gorgó*
- Lykúrgos
 - jak se bránit útokům nepřátel: *zůstat chudými,*
 - hradby: *není patrně město bez hradeb, které je obklopeno statečnými muži,*
- Leónidas řekl muži, který mluvil o vážných věcech v nevhodný čas – *„Cizinče, nemluvíš o nutných věcech, kdy je to nutné“*
- cizinec neustále dotíral na Démarata otázkami, kdo ze S. je nejlepší: *„Ten, kdo je tobě nejméně podobný“*
- cizinec říkal Theopompovi, že bývá ve vlasti nazýván Spartanomilem: *„Příteli, bylo by pro tebe čestnější, kdyby tě nazývali vlastimilem“*
- athénskému řečníkovi, který S. nazýval nevzdělanými odpověděl Pleistónax: *„Máš pravdu, neboť my jsme jediní z Řeků, kteří se od vás nenaučili žádné špatnosti“*
- kdosi nabádal jistého S., aby si poslechl muže, jež umí napodobit hlas slavíka, on odpověděl: *„Poslechl jsem si už samého slavíka“*
- S. mladíkovi kdosi slibovali kohouty, kteří bojují dokud nesklidí smrt: *„Nikoli, dej mi raději ty, kteří v půtce smrt rozsévají!“*

ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ

ΤΟΝ ΔΕ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΩΝΙΔΑ
ΣΥΝ ΤΩ ΗΡΩ ΤΟΥΤΩ
Ο ΕΚ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ
ΠΑΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΟΣ
ΤΗ ΣΠΑΡΤΗ ΑΝΕΘΗΚΕΝ
1968

ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ

ΤΟΝ ΔΕ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΩΝΙΔΑ
ΣΥΝ ΤΩ ΗΡΩ ΤΟΥΤΩ
Ο ΕΚ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ
ΠΑΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΟΣ
ΤΗ ΣΠΑΡΤΗ ΑΝΕΘΗΚΕΝ
1968

do 7 let

- pohřebiště Apothetai v rokli v pohoří Táygetos
- do 7 let v rodině (tma, samota, víno, prosté jídlo)
- **XX**
- *agogé* („odchov“)

do 12 let *paidion* (chlapec)

- zařazení do *ilé* (družstev)
 - *agón* s jinými družstvy
 - společné ubikace
 - vlasy, bosi, čtení, psaní, hudba, výroky z Homéra, zákony, písně Tyrtaia
 - od 10 let gymnastická příprava, atletika, tanec, hudba i jako jedinci
 - několik *ilé* = *agelé* (stádo)

od 12 let do 17 let mladíci (*meirakion*)

- bez spodního oděvu
- 1 oblečení na rok – lepší přivyknutí na horko i mráz
- trhání rákosu holýma rukama na stelivo ve společných místnostech dle družin
 - v zimě pod sebe kladli byliny lykofony
- nejlepší byli sledováni od mnoha starších
 - všichni jakoby otci všech
- náčelníkem družin nejbojovnější a nejmoudřejší z eirénů
- zpřísnění tělesných cvičení a výchovy, bosí, nazí
- *gymnasion*
 - rychlostní a vytrvalostní běhy, skok do dálky, hody oštěpem a diskem, zápas, bojové tance
- boj se zbraněmi a pochody
- menší podíl jídla i topiva, aby nehladověli, mohli krást
 - *„Je zřejmé, že kdo zamýšlí krást, musí v noci bdít, ve dne podvádět a strojit léčky, a kdo se chce něčeho zmocnit, musí mít také špehy.“*
(Xenofón)
 - trestali *„chycené jakožto špatné zloděje“* (Xenofón)
 - možné po krátké bolesti nabýt na dlouho dobrou pověst
- omezeno koupání v lázních (jen v dané době – několik dní v roce – v Eurótu)
- zakázáno natírání těla mastmi a olejem

v 17 letech do *bué* (volské stádo)

- v čele 21letý chlapec (*eirén*) jako *buarchos* (vůdce stáda)
 - „dozíral na celý život svěřené jednotky, na její hry, gymnastiku a vojenskou přípravu i na úpravu jídla. Večer zkoušel chlapce ze znalosti veřejných záležitostí. Jestliže některý ze svěřenců neznal odpověď, potrestal ho kousnutím do prstu.“ (Sábl, 1960,18)

od 18. let dospívající (*melleirén*)

- po bičování (*diamastigósis*)
 - zk. dosp.
 - zkoušku snášení bolesti a utrpení
 - kněžka, soška
 - smrt – posmrtný titul „oltářního vítěze“
 - oltář Artemis Orthie (Limnaion)
 - rodiče – zostuzení
- pozvání chlapce mezi dospělé (poučení, mluvit lakonicky)

„Jejich hlas uslyšíš řídčeji než hlas kamenných soch, jejich pohled zachytíš řídčeji než pohled soch bronzových; připadá ti takřka, že jsou cudnější než nevěsta ve svatební ložnici. A i když přichází ke společnému stolu, odpovídají pouze na otázky.“

eirén

- 20 let, dospělý občan
- povinnou vojenskou službu (do 60 let)
- poté zařazení do některého z pěti bojových svazků – *lochos*
 - složen z *enómotií* (bojových jednotek)
 - společné obydlí a účast na společných *feiditích/ syssitiích*
 - budit dojem, že jsou bratry; „*stolování je sdílením, totožností bytí, téměř pokrevstvím*“ (Vernant, 1995, 53)
 - 15 mužů různého věku
 - i na válečné výpravě spali v jednom stanu
- velel svým svěřencům v půtkách
- dával jim otázky, které je vedli k zamyšlení nad krásnými činy mužů
- večer uléhali ve společném obydlí (i po svatbě)
- do 21 let vychovatel mládeže
 - používal je při přípravě jídla
 - museli krást dřevo, zeleninu, sýr, zvěř (lišky), ... (bdění, strojení léček, výchova k větší bojovnosti)
 - ze zahrad i obědů mužů
 - **bičování** u Orthiina oltáře
 - oběd byl jinak velmi skromný... byli k tomu tedy nuceni
 - další důvod – půst těla:

„Tělo se totiž vznáší do výšky, když ducha téměř nic nezadržuje, a není-li duch množstvím potravy stlačován dolů do šíře, nýbrž pro lehkost stoupá vzhůru, pak tělo uvolněně a snadno prospívá. A totéž prý činí lidi i krásnými, neboť hubené a štíhlé postavy se snadněji a pozvolněji ohýbají.“

- mladší člověk musel vždy povstat před starším
 - WC – *„Bůh chraň, abych si sedl tam, odkud nelze povstat před staršími.“*
- od jinošského věku – dlouhé vlasy
 - i v době boje úprava vlasů, braní a oděvu
 - Lykúrgův výrok
 - červený plášť

- **od 30 let**

- mohli s ostatními dospělými rozmlouvat na tržišti
- právo založit si rodinu nebo žít u příbuzných
- museli se stále účastnit gymnastické a vojenské přípravy; následně pak mohli trávit čas s rodinou
- pokud se v dané době plnoprávný Spartaňan neoženil, postihy a další povinnosti

- **od 60 let**

- konec vojenské povinnosti a platnosti nařízení o společném cvičení a žití
- „znám i jistý Hippodámos, který padl v bitvě v r. 364 př. n. l. ve věku 80 let“ (Sekunda, 2008, 12).
- Agésiláos II. – 84 let

- v Řecku (mimo Spartu) chlapci k vychovateli-otrokovi (čtení, psaní, počítání, hudba a tělocvik). + nadmíra jídla, plášť a sandály

x

- „Lykúrgos namísto toho, aby si každý soukromě dělal z otroků vychovatele, ustanovil jednoho z mužů, jimž se svěřují nejvyšší úřady, aby na ně dohlížel: nazývá se paidonomos. Tomu dal pravomoc shromažďovat chlapce a dbát o přísné potrestání, kdyby si někdo počínal lehkomylně. Poskytl mu také muže s biči, aby je trestali, kdykoli bude třeba; proto tam vedle sebe žije velká úcta a velká poslušnost. Aby jim nezchoulostivěly nohy obouváním sandálů, nařídil otužovat je chůzí bosky: když se v tom vycvičí, budou podle jeho názoru mnohem snáze vystupovat do kopce, bezpečněji sestupovat z kopce a bosý prý se zvedne, vyskočí i utíká rychleji než obutý, má-li ovšem ztvrdlá chodidla. Místo rozmazlování pláštěm přikázal oblékat se po celý rok jediným šatem, v domnění, že tak budou lépe připraveni i na mráz, i na horko. Nařídil, aby eirén jedl u společného stolu jen tolik jídla, aby ho nikdy nezmáhalo přesycení a nechyběla mu zkušenost se skromnějším živobytím; myslel totiž, že takto vychovaní lidé by byli v případě nutnosti schopnější snášet námahu o hladu, a kdyby to byl rozkaz, spíše by vydrželi s toutéž porcí delší dobu, potřebovali by méně masa, ochotněji by přijímali jakoukoli stravu a byli by zdravější. Usoudil také, že více prospívá strava, která žene štíhlá těla do výšky, než taková, po níž se roztahují do šířky“ (Xenofón).

– nepřítomnost *paidonoma* – kterýkoliv dospělý občan

- milovníci (dospělí poručníci)
 - 12-20 let
 - dle Xenofóna jen! milovníky duše
 - největší hanebností: nezám o chlapcovu duši, ale o jeho tělo
 - Xen. – obdoba jako u sourozenců či rodičů a dětí
 - X
 - Platón (*Symposion*) – bisexualita a pederastie
 - Théby – „posvátná družina“
 - Athény ...

otroci

- heilóti
- obdělávali půdu (dostávali stanovený poplatek)
- **krypteia**
 - od skrývat se (v Gé)
 - součást výchovy
 - mladíci s nožem a trochou jídla posíláni do okolních krajin; ve dne se skrývali a odpočívali, v noci zabíjeli heilóty, které potkali (cesty, vesnice) – často i ty nejsilnější
 - vyhlašování války (noví eforové)
 - Lykúrgos? X od povstání po zemětřesení
- „*Svobodný zde žije nejsvobodněji a otrok nejotročněji.*“

pohřby

- tělo v nachovém suknu na olivových listech
- nic s mrtvým do hrobu
- ve městě blízko chrámů (x ostatní Řecko)
- doba smutku jen 12 dní, poté oběť Démétře
- i jako výchova mladíků, kteří se měli blíže seznamovat se smrtí a koukat na hroby
- na náhrobku ne jméno jen, př.
 - muž zemřel v boji
 - žena zemřela jako kněžka
 - žena zemřela při porodu

vliv a kritika

- T. More
- J. J. Rousseau
- F. Nietzsche
- komunismus
- Spartathlon

X

- Aristotelés

Literatura

- Aristotelés, *Politika*.
- Cornelios Nepos, *Agésilaos*.
- Hérodotos, *Dějiny*.
- Platón, *Ústava*.
- Platón, *Zákony*.
- Plútarchos, *Agésilaos*.
- Plútarchos, *Lykúrgos*.
- Xenofón, *Agésilaos*.
- Xenofón, *Lakedaimonské zřízení*.
- Pausanias, *Cesta po Řecku*.
- Paul Cartledge, *Sparta: Heroická historie*.
- Pavel Oliva, *Sparta a její sociální problémy*.